

Йамдэ лий



ВЛКСМ МАРОБКОМЫН органжэ
1937 ий, 17 март
№ 15 (451)

ПАРИЖЫСЭ КОММУНЛАН—66 ИЙ

1871 ий 18-шэ мартыштэ Парижысэ пашазэ-влак властьым шкэ кидышкышт нальыч. Шкаланышт посна армийым чумырышт, „Йумын закон" туныктымым школ гыч поктэн луктыч. Оза-влакын кудалтэн кодымо фабрик завод да мастэрской-влакым пашазэ артэль кидыш пуэныт.

Буржуазий тидлан пэш шыдэшкэн. Коммун ваштарэш уло вийжым чумырэн коммунар-влак ӱмбак шуко войска дэн кэрылтыч. Коммунар-влакат шкэ патырлыкышт дэн 72 кэчэ крэдалын шкэ кидыштышт властьым кучэн шогэныт. Но буржуазийын вийжэ шукырак улмо дэнэ коммунар-влак дэч, властьым мӧнгэш шупшын нальыч. Тунам Париж дэн социалист рэвольуцо вэрч кучэдалшэ пашазэ-влак тӱжэм дэн колэн, сусыргэн пытэныт.

Молан Парижысэ коммун шуко жап-шогэн кэртын огыл? Моланжэ палэ, пашазэ класс сайын шэгга-дэмын шуын огыл. Пашазэ классым вуйлатэн, туныктэн шогышо партийжат, профсойузшат, газэтшат лийын огыл. Буржуй-влакым чаманэнрак шогэныт: нунын кид гыч оксам, банкэ-влакым мойн шупшын валын огытыл. Буржуй правитэльствым пуштын пытарышаш олмэш, коммун поро мут дэн тудын кумылжым шкэ вэлышкыжэ савыраш тӧчэн. Шэмэр крэсаньыкымат коммун шкэ йыржэ чумыраш кӱлэшлан шотлэн огыл. Сандэнэ коммуным буржуазий сэгэн.

Парижысэ коммун вэрч бригадыштэ кучэдалшэ-влакым Карл Маркс дэн Ф. Энгэльс пэш чот аклэныт.

Парижысэ коммунын опытшым В. И. Лэнин пэнгыдын шымлэн. 1917 ийыштэ Российн пролэтариат тошто властьым сӱмырэн шуэн, властьым шкэ кидышкыжэ нальэ. Тидэ пэш кугу сэнгымаш лийэ. Тидэ сэнгымаш—тӱньамбал пролэтариатлан буржуазий ваштарэш кузэ кучэдалаш рэвольуцо корным кумданончыктыш.

Капиталист эллаштэ пролэтариат, шэмэр-влак капитализм кид йымалнэ пызырнэн, орланэн илат. Социализм ыштышэ Совэт элым уло шӱмышт дэн йӧратэн ончышо-влак шкэ элыштыштат эрык, сай, вэсэла илыш ыштaш шонышо, тыршышэ-влакым фашист-влак тӱрлӧ сэмын орландарат. Шӱдӧ тӱжэм дэн тьурмаштэ ындырат, лӱэдат, пуштэдат. Нунын йэшыштым кылмыктэн, шужыктэн орландарат.

Садланак пӱтынь тӱньаштэ рэвольуцо вэрч кучэдалшэ-влакым аралымэ паша—МОПР организацэ ӱмбалнэ шога. Эрла МОПР кэчэ.

Мэмнан МОПР организацына шкэ эрыкшэ вэрч кучэдалшэ испан калыклан чот полша.

Чыла пионьэр-влаклан МОПР организацын члэнжэ лийын, капиталист эллаштэ ындыралт илышэ пашазэ, шэмэр йоча-влаклан полышым пуэн шогыман.



Косолапов кыдалаш школышто пэрэрыв годым тунэмшэ-влак патэфоным колыштыт. (Хлэбниковын фотожо)

САЙ ДА ОТЛИЧНЭ ТУНЭМАШ ЧЫЛА ЙӦН УЛО

(Овда-Сола школышто тунэмшэ-влакын сэрышыштлан вашмут)

Овда-Сола школышто тунэмшэ-влакын ӱжмыштым пионьэр, тунэмшэ-влак коклаштэ лончылэн лэкмэкэ, мэ Шэрганово тӱнгалтыш школышто тунэмшэ-влак (Морко район) сай да отличнэ тунэмаш мутым пуэна. Тидлан мэмнан школышто чыла йӧн уло. Туныктышо-влакна ситышын улыт. Учэбник, моло тунэммэ ӱзгарат сита.

Чыла тунэмшэ-влак газэт, журналым лудын шогат. Тунэмшэ-влак налмэ дэч посна школышкына 5 экзэмпльар „Йамдэ лий", 1 экзэмпльар „Рвэзэ коммунист", 3экзэмпльар „Колхозные ребята" газэт да моло тӱрлӧ журнал-влакат толыт. Сылнэ мутан литэратурымат эрэ лудын шогэна.

Альэ маркэ йылмэ дэн матэматик тунэммаштэ утларак вараш кодмаш лийын. Тунэммэ ий пытышашэш чыла прэдмэт дэнат вараш кодмашым пытарэн, ик классэш кокымышо ийлан кодмашым йӧршын пытарэна. Тидэ эрыкан совэт школышто мэмнан алал пашана.

Отрӓд совэт вуйлатышэ
К. ЛАВРЭНТЬЭВ.

Кум оборонно значок вэрч!

Шукэртэ огыл Руйа-Сола пэлэ кыдалаш школышто (Ронго район) 15 тунэмшэ-влак БГСО значоклан да кызыт адак 15 тунэмшэ-влак БГТО значоклан нормым сдайышт. Нормым пумо годым нунын кокла гыч Пэтров, Зырин, Гаврилов, Васильйэва, Баранова, Гаврилова йолташ-влак сай рэзультат-влакым ончыктышт.

Стольаров Матвэй.

Мэ Кужмарий пэлэ кыдалаш школын (Ронго район) Косарэв лӱм отрӓдысэ пионьэр-влак санитар кружокым организовайышна. Кружокышто шогышо-влак чыланат БГСО значоклан нормо пуаш йамдылалтына. Заньатьийна кок арньалан ик кана эртаралтэш. Кодшо урокышто „энгэкыш пэрнышылан нэрвой нолышым нумаш" дэн „отравляющие вещества" да противогаз нэргэн М. Киртайэвын лэкцийжым колыштна.

Загайнов Васлий.

Йэнгын тэтрадь удашкэ шупшэш

Кугу-Кулэйал тӱнгалтыш школышто (Морко район) тунэмшэ Свистунов И. эрэ йэнгын тэтрадь гыч шып ончэн воза. Сандэнэ тудо чыла прэдмэт дэнат III-шо чырыкыштэ „Оч. плохо" отмэткым налэш.

Тунэмшэ.

Молан мый „хорошо" да „отличнэ" тунэмам

Мый Чавайн лӱм. Мэдвэдэвэ пэлэ кыдалаш школышто VI-шэ „А" классыштэ тунэмам. 1936-37 тунэммэ ийыштэ эрэ „хорошо" да „отлично" отмэткым налын шогэнам.

Тунэммэ ийын 1-шэ чырык гыч тангастарымаштэ пэш шуко ончык кайэнам: 1-шэ чырыкыштэ 1 „отличнэ", 8 „хорошо", молыжо „посрэдствэнэ" ыльэ гын, 2-шо чырыкыштэ 8 „отличнэ" да молыжо чыла „хорошо" отмэткым налынам.

Молан мый „хорошо" да „отличнэ" тунэмам? Моланжэ палэ: ик канат прогулым ыштэн ом ул, урокышто туныктышын мутшым умлаш тӧчэн колыштам. Мом ом умло гын, туныктышо дэч йодам: умлыдымо ойым шылтэн ом кодо. Мӧнгыш пумо пашам эрэ шуктэн шогэм. Каныш жапым моштэн эртарэм. Иандар йужышто йэчэ дэнэ мунчалтэм, тӱрлӧ модыш дэнэ модам. Газэтым да сылнэ мутан литэратурым чарныдэ лудын шогэм, сылнэ мутан литэратурым пэш йӧратэм. Ышкэмым мый арун кучэм: мочаш чӱчкыдын пурэм, ош вургэман, йандар могыран коштам.

Мӧнгыштӧ посна паша уголокэм, посна малымэ вэрэм, шӱргӧ шовычэм уло. Школыштат, мӧнгыштат порӓдкэ, культур вэрч вийан крэдал шогэм. Ышкэ ӱмбакэм налмэ обэзатэльствым жапыштэ шуктэнам, ончыкшат шукташ тӱнгалам.

Звэна вожатый Карпова Л.

Ончыл звэна вэрч

Мэ Долорэс лӱм звэнасэ пионьэр-влак сай тунэмшаш вэрч вийан кучэдалына.

Звэнаштына 6 пионьэр гыч нылытшэ отличник улыт. II-шо чырыкыштэ мэмнан звэнаштына 12,8 процэнт „отличнэ", 52,9 процэнт „хорошо", молыжо „посрэдствэннэ" отмэткым налын улыт ыльэ гын, III-шо чырыклан чыла „отличнэ" да „хорошо" отмэткэ налшаш вэрч кучэдалына. Тидлан начаррак тунэмшэ-шамыч дэнэ арньаш 2-3 шагат посна заньатьым эртарэна. Шкэ ӱмбакына налмэ обэзатэльствым кажнэ тылзын тэргэн шогэна.

Загайнов В.

Ронго район, Кужмарий ПКШ.

25

ПАРТИИ МЭМНАМ СЭНГЫМАШКЭ КОНДЭН

(ВКП(б) РӰДӦ КОМИТЭТЫН ПЛЭНУМЖО НЭРГЭН ПИОНЬЭР-ВЛАКЛАН УМЫЛТАРЭНА)

Мэмнан шочмо социалист элыштэ эн ончыл, активнэ да сознательнэ граждан - влакышт Пӱтынь Ушэмысэ Коммунист большэвик партий радамыш ушнэныт.

Большэвик партий шкэ почэшыжэ уло. совэт калыкым вӱдэн нангайа. Тудо пашазэ дэн крэсаньык-влакын интэрэсыштым аралэн шога. Кугу Сталин вуйлатымэ дэнэ мэмнан партий чыла социалист строительствэ пашам, совэт кугыжанышым вуйлата. Фабриклаштэ, заводлаштэ, учрэждэньэ дэн колхозлаштэ коммунист-влак шкэ пашаштышт чэстнэ пашам шуктэн да примэрым ончыктэн, шкэ почэшышт уло бэспартийнэ пашайэн-влакым вӱдэн нангайат.

Партийнэ сйэздлаш сайлымэ ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт партийым вуйлатэн, партий дэн совэт организацэ-влакын уло пашаштым виктарэн шога.

Талукышто йатыр кана ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт члэн-влак шкэ плэнумышкышт погынат. Нуно совэт элысэ илышын, большэвик партийын эн тӱн да кӱлэшан паша-влакыштым канэшэн, лончылэн налыт.

ВКП(б) Рӱдӧ Комитэтын тыгай плэнумжо фэвральыштэ гына эртыш. Плэнум у Конституцо нэгызэш ССР Ушэм Вэрховно совэтыш толшаш сайлымашлан кӧра партийнэ организацэ-влакын ыштышаш пашашт нэргэн, озанлык да партийнэ строительствэ паша-влакым канэшэн нальэ. Тугак Бухарин дэн Рыковын антипартийнэ пашашт нэргэнат ончалтэ. Плэнум нуным ВКП(б) радам гыч луктыш пунчальэ.

У Конституцым пэнгыдэмдымэ дэч ончычат мэмнан эл тӱньаштэ эн дэмократичнэ эл ыльэ. Ты маркэ тӱньаштэ пашазэ-крэсаньык калык нигушташ элысэ пашам виктарэн шогэн огыл. Мэмнан ССР Ушэмыштэ гына пашазэ дэн крэсаньык калык элысэ пашам виктара.

У Конституцо почэш мэмнан сайлымэ систэмат эшэ кумда дэмократичнырак лийэш, калык кугыжаныш паша виктарымаштэ эшэ утыр полшэн шогаш тӱнгалэш. Ожно мэмнан совэтыш сайлымашна чылт тӧрак огыл ыльэ. Ындыжым гын сайлымаш тӧр лийэш—дэпутат-влакым совэтыш кэч йалыштэ, йа олаштэ илышэ-влак ик гай тӧр сайлаш тӱнгалыт. Ожно сайлымаш шуко йыжнган ыльэ. Ындыжым сайлымаш вик лийэш—чыла граждан-влак дэпутатым Вэрховно Совэтыш шумэш вик шкак сайлаш тӱнгалыт. Ожно сайлымаш виш ыльэ. Ындыжым—сайлымаш-влак шолып лийыт. Сайлымаш правэштэ чыла тӱрлӧ ограничэньымат пытаралтэш. Дэпутат-влакым тӱшкан (всэобщо) сайлалтэш.

Чыла тидэ мэроприйатьэ-влак массын политик активностьшым нӧлталаш полша да кугыжанышт паша виктарымашкэ пашазэ да крэсаньык-влакым шупшаш йӧным ыштат. ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт пунчалыштэ тыгэ каласымэ: „ССР Ушэмын у Конституцыжым илышыш шуртымаш, элын политик илышыжэ вашталтыш лиймым ончыкта".

Большэвик партий кэч кунамат социализм вэрч кучэдалмын чыла пашаштыжат чыла калыкым почэшыжэ вӱдэн нангайэн да нуным сэнгымашыш кондэн. Кызытат, элын политик илышыштыжэ вашталтыш лиймэ годымат, мэмнан партий тидэ вашталтыш лиймашым кэлыштарэн да элыштэ вэрховно орган-влак шушаш сайлымашыштэ вуйлатышэ рольым шуктэн шога.

Партий члэн-влакын активностьыштым вуйлатэн моштымашт кӱлэш. Нунылан мэмнан власть орган-влакыш тушман шонышылан отпорым пуэн, чыланат партийнэ илышыштэ активнэ лийын полшэн шогыман.

Мэмнан партийын уставшэ партий кӧргысӧ дэмократийым кумдан шараш полша. Устав почэш чыла партийнэ орган-влак сайлалтман, нуно сайлышэ-влак ончылан шкэ пашашт нэргэн отчотым пушашан улыт.

Тугэ гынат, йатыр организацийлаштэ утларакшым Азово-Чэрномор крайком дэн Кийэв обкомышто партий кӧргысӧ илышыштэ тидэ правил-влакым пудыртылмаш лийэдэн. Тыштэ да моло партийнэ организацэ-влакыштат партийнэ комитэтлаш члэн-влакым сайлыдэгызэ пуртэныт. Партийнэ погынымашлаштэ сайлымэ олмаш, шукыж годым кӱшыл партийнэ комитэт-влак партийнэ организацэ сэкрэтарь-влакым вик назначатлэн шогэныт. Тыгэ тыштэ партий члэн-влак ышкэ органын пашаштлан контрольым ыштэн кэртын огытыл.

Чыла тидэ факт-влак партийлан кугу энгэкым гына кондат. Тидэ чылажат коммунист-влакым партийнэ илыш дэч воранда, критик дэн самокритикым кӱрлмашкэ шукта да тушман-влаклан гына полша.

Кушто партий устав дэн партий кӧргысӧ илышым пудыртылмаш лийын гын, парторганизацэ вуйлатышэ-влак ышкэ члэн-влакын ойыштым колыштын огытыл гын, тушто тушман-влаклан паша ышташ кушталгэ лийын да троцкист бандит-влак ышкэ йэнгыштым шындылыныт.

Рӱдӧ Комитэт плэнум тыгай порядкэ-влакым йонгылышлан шотлэн, умбакыжым партий кӧргысӧ илыш кузэ ышталтшаш нэргэн пунчалым лукто.

Урок годым вэс пашам ышташ лийэш мо?

Шэкланур пэлэ кыдалаш школышто (Йошкар-Ола район) 6-шо классыштэ тунэмшэ-влак: Ратманов Васлий, Мэтальов марий йылмэ урок годым вэс пашам ыштыл шинчат. Ратманов гын, эрэ сӱрэтла. Садлан нуно коктынат удан тунэмыт.

Бабин Миклай.

КОММУНАР ЙОЧА-ВЛАК

... Тидэ кэчэ гыч йоча-влаклан у илыш тольо. Правительствэ Вэрсаль олаш куржын, Париж ола рэспубликанэц - влак кидэш кодын. Коммун лийэ. Тошто правительствэ дэн крэдалаш, коммуным аралаш Париж вийым пога...

Кандэ блузым чийэн, кэпкым упшалын, луатков ийаш Андрэ казармэ гыч мӧнгыжӧ ошкылэш. Тудо национальнэ гвардийыштэ шогымыжлан пэрвой жалованьыжым кондэн, аважлан тыгэ каласыш:

— Ындэ авай, мый вэрчэм лӱдын ит илэ. Крэдалмашэш мыйым сусыртат гын, мый идалыклан шагал гын 300 франкэ пэнсым налаш тӱнгалам, а пуштын шуат гын,—тый 600 франкым налат... Ужат, мый ындэ кугу лийынам, ачамын тӱнгалмэ пашажым шуктэм. Тый мылам ачамын шагатшым пу.

Аважэ тошто пий шагатым комод гыч луктын эргыжлан кумыктэн пуыш.

Андрэ куржын колтыш. Тудын пашажэ пэш шуко уло.

Йӱдымат, кэчывалынат йоча-влак кугу йэн-влак дэн пырльа урэмыштэ баррикадым ыштат. Андрэн кидшэ вӱран пытэн, тудо урэмыш шарымэ кӱым кӱнча, корзинкэ дэн рокым нумалэн...

Андрэлан аважэ кочкаш конда Андрэ шутитлэн, тудлан умбачынак кычкыра:

— Эртэ, Эртэ! Тыжак шогалаш ок лий!

— Тидэ вэт, мый улам, Андрэ..

— Ах, тый улат!.. Мо кондымэтым кодо да вашкэрак кай... Ужатмэ она йарсэ...

Илыш кэчын вашталтэш. Урэмыштэ ик полицэйскийат укэ Икана Андрэ Жак йолташыж дэн свьатой Миклай чэркыш пурэн. Йоча-влак ӧрын ончылтыт. Тыштэ чылажат у сэмын ыштэн шындымэ: поп ала куш шылын куржын, ладын шикшат укэ, попын кафэдржымат йошкар матьэр дэн шупшын шындымэ.

Трук чэркыштэ ойган музык йӱк шэргылташ тӱнгальэ... Марсэльэза!

Кафэдрышкэ, кандэ тӱсан пашазэ тувырым чийшэ йэн лэктын шогальэ.

— Йолташ-влак! Граждан-влак—тудын йӱкшӧ шэргылтэш.—Сэнгэн налмыдам аралыза! Рэспубликым аралыза!

Йоча влак моло дэн пырльа кычкырал колтышт:

— Вийан лийжэ Коммун!

* * *

Вэрсальэц-влак Парижым сэнгэн налыныт. Шаланышэ баррикадэ йымалнэ колышо коммунар - влак кийат Йырым-йыр пушко, пычал йӱк шэргылтэш.

Вич-куд офицэр-влак ик изи йочам авырэн шогалыныт. Луатков ийашрак йоча пытартыш пульажым луктын вэрсальэц умбак лӱйэн колтыш.

— Ах, кӱлтымаш, йогыш нэр!—ик офицэр кычкырал колтыш,—мывьар пульам тый мэмнан ӱмбак колтэнат?

Изи йоча сангэ йӱмачшэ ончэн шога.

— Витльыш шумэш шотлынам, а варажым шотлашат ыжым тӱнгал.

— Ну дык пырдыж воктэк шогал, тӧвӧ тушко, лӱйэн кышкымэ сволочь-влак киймашкэ.

Андрэ пырдыж вэлыш савырнэн ончальэ. Тушто лӱйэн кышкымэ, сусыртыл пытарымэ коммунар-влак кийат. Онжым нийалтэн, кадышкыжэ ачаж шагат вэрэштэ... Вэт тидэ суртыштыжо эн „пэргакан" ӱзгар.

Андрэ пэнгыдын ойла:

— Йӧра, мый шогалам, но только изиш вучалтыза. Тыштэ, мӱндырнат огыл, авам ила. Мый тудлан тэвэ тидэ шагатым намийэн кодэм.

— Мо-ом?

— Мый толам, лӱдмыда ок кӱл!.. Мый адак толам!

Вэрсальский офицэрлан трук, йоча жалын чучын колта. Шкэнжыват ала мӧнгыштыжӧ тэвэ тыгайак, йочажэ кодын.

Тудо вара шыдын пэлэштэ:

— Ну, йӧра, кай, только ик минутлан гына.

— Утыжым ом илэ, сэйчас толам,—манэш йоча.

Андрэ аваж дэк куржын колтыш.

Офицэр шинча, йоча ындэ садак ок тол...

Йолташыжэ тудым вурса:

— Молан тый тудым колтышыч? Мланна чылаштымат лӱйэн пытараш кӱлтымӧ!

— Но вэт тудо альэ йоча!

— Да, йоча, витльэ пульам утла мэмнан ӱмбак шыжыктэн.. Мый тыйын нэргэн начальствылан каласэм...

Офицэр - влакын тыгэ ӱчашэн шогымышт годым, трук йӱк шэргылт кайыш:

— Вот, мый тольымат!

Ончат, нунын ончылно шангысэ йоча шога.

Тудо шортын шинчышэ аважлан шагатым пуэн кодэн, адак тышкэ, пырдыж воктэк шогалаш толын. Куржын лэкмыж годым аважлан кычкыралын:

— Чэвэрын, авай! Тидэ шагат тыланэт киндэ налашэт йӧра!

Аважэ эргыж почэш куржын лэктын. Но эргыжым поктэн шуын огыл.

Андрэ пырдыж воктэн мийэн шогалын, йандар йӱкын кычкырал колтыш:

— Ну, вот, мый йамдэ улам! Лӱйза!

Офицэр йолташыжын крозымыж дэч да начальствэ дэч лӱдын. Йочам тудо чаманаш ыш тошт.

Тудын йолташыжэ кычкырал колтыш:

— Пли!

Салтак влак пычалыштым виктэн лӱйэн колтышт. Коммуным аралэн крэдалшэ изи йочан капшэ, колышо йолташ-влакын йӱштӧ кап умбакшэт йӧрлын возо.

Рушла гыч К. Марский кэлыштарэн кусарэн.

КАРПОВАН ЗВЭНАЖЭ

Карповам вожатыйлан сайлымэкэ, Карпова шкэнэшым чыла пашаштат примэрым ончыктэн шогаш тӱҥальэ. Звэнам вуйлаташ куанэн пижэ. Тудо эн ончычак тунэммэ качэствэ вэрч кучэдалаш тӱҥальэ. Эн ончычак звэнаштыжэ кажнэ пионьэрын кузэ тунэм толмыжым звэна сборышто лончылэн шогыш. Почэш кодшо пионьэрвлак молан почэш кодмыжым палэн налын, могай полыш пуаш кӱлмым пионьэр вожатыйлан, туныктышылан шиштарэн шогыш. Адак отличнэ да сай тунэмшэ-влак полшэн шогаш пижыч.

Тунэммэ качэства вэрч кучэдалмаштэ сорэвнованьэ рӱдӧ вэрым налын шога. Карпован звэнажэ 1-шэ №-ан звэна дэн сорэвноватла. Адак звэнаштэ улшо пионьэр-влак ваш-ваш ӱчашат. Кажнэ пионьэр шкэ ӱбакышт обӓзательствым налыныт. Договорыштым, обӓзательствыштым жапыштэ тэргэн шогат. Отрӓдыштэ сорэвнованьэ уголок уло. Сорэвнованьэ уголокышто тӱрлӧ соцдоговор, обӓзательствэ-влакым да нуным кузэ шуктэн толмым да мойын возэн пыжыктымэ. Соцдоговор уголокышто Карпован звэнажын договоржо да обӓзательствышт, шуктэн толмышт посна ойртэмынак койын кэчат.

Тунэммэ качэствэ вэрч кучэдалыт. Тэвэ тунэммэ ийын 1-шэ чырыкыштэ тудын звэнаштыжэ „отличнэ" отмэткэ 2 гына ыльэ гын, 2-шо чырыкыштэ 23 „отличнэ", „хорошо"—30 ыльэ гын, 2-шо чырыкыштэ 44 „хорошо", плохо—22 отмэткэ ыльэ гын, 2 шо чырыкыштэ 2 плохо вэлэ.

Ончыкшо „плохо" отмэткым тӱрс пытараш пижмэ.

Иужо пионьэрым посна каласыдэ огэш лий. Эн ончычак Карповажым налына. Тунэммэ ийын икымшэ чырыкыштэ отмэткыжэ 1 отличнэ, 8 хорошо, молыжо посрэдствэнэ ыльэ гын, 2-шо чырыкыштэ 8 отличнэ да молыжо чыла хорошо отмэткым налын. Тэвэ Митьукован 1-шэ чырыкыштэ ик отличнэ, 6 хорошо, молыжо „посрэдствэнэ" ыльэ гын, 2-шо чырыкыштэ 8 отличнэ, молыжо хорошо.

Карпован звэна прогул ваштарэш крэдалын шогымыжо нэргэнат каласыдэ огэш лий. Тунэммэ ийын 1-шэ чырыкыштэ 42 кэчым кодымаш лийын ыльэ гын, 2-шо чырыкыштэ 22 кэчым вэлэ кодымо. (22 кэчым чэрланымэ дэнэ коданыт). Прогул ваштарэш звэна моштэн вуйлатымэ дэн чий дэч посна кэчым кодымым пытарымэ. Тунэммым лугыч чарнышэ—отсэв лийын огыл.

Тунэммэ ийын 1-шэ чырыкыштэ Карпован звэнаштэ дисциплинэ шотышто мокташ огэш лий ыльэ. Садлан тунэммэ качэствым кӱшкӧ нӧлтышаш вэрч да школын „тӱҥ ситыдымашыжым" пытарышаш вэрч кучэдалмаштэ чарак шындымаш лийын шогыш. Звэнаштэ 9 пионьэр. Нинэ пионьэр гыч Кирпичников, Сорокин, Савинов, Плотников шкэнэштым пионьэр сэмын огыт кучо ыльэ. Урокышто, каныш жап годым, коштмаш корнышт тӱрлӧ орадэ пашам ыштылыт ыльэ. Дисциплиндымэ пионьэр-влак шкэ титакыштым сбор ончылан чараш луктыч. Дисциплиным тӧрлаташ мутым пуышт.

Чынак, нуно дисциплинышт кӱчык жапыштэ тӧрлатышт. Шкэныштым пионьэр сэмын кучаш пижыч да школышто дисциплинэ вэрч кучэдалаш шкэштак тӱҥальыч. Кызыт Карпован звэнаштэ дисциплинэ сайлан шотлалтэш.

Карпован звэнаштэ кажнэ пионьэр тӱрлӧ газэт, журналым лудын, лончылэн шогат. Лу кэчылан икана газэт гыч кӱлэш матэриал-влакым лончылэн, тунэм шогат. Лудын, палэн налмыштым йолташыштлан, ачаваштлан умландарат.

Вождь-влакын илышыштым, Сталинский Конституцо нэргэн ыштымэ докладшым да Конституцым ваш-ваш пачаш пачаш лончылат, тунэмыт.

БГТО значоклан нормым сдавийан пижыныт. Карпован звэнаштэ чыланат йэчэ дэнэ нормым пуэныт.

Модышым, мурым тӱшкан тунэмыт. Тӱрлӧ рэвольуционно пайрэмлан йамдылалтмаштэ да эртарымаштэ активнэ полшат.

Сборым онгайын, вэсэлан эртарат.

Карпова звэна пашажым план дэнэ шта. Пионьэр-влак Карповам йӧратат, тудын мутшым колыштыт.

Карпова сэмын звэна вуйлаташ тунэмза!

Вожатый-комсорг—
П. Т. Корьаков.

Мэдвэдьэво пэлэ кыдалаш школ,
Йошкар-Ола район.

ВРАЧЫН КАҤГАШЫЖЭ

Мо тугай скарлатин да тудым кузэ эмлаш

Скарлатин дэнэ утларакшэ йочавлак чэрланат. Чэрланышэ йэҥын эн ончыч могыржо шокшэштэш, ыра, логаржэ корышта (ангина лийэш), вара могыр мучко ӱчнча лэктэш да могыр коваштэ пучышна.

Скарлатин чэр шукэртсэк палэ. Тидэ чэр нэргэн эн ончыч 1554 ийыштэ Сицилийсэ врач Джованни Филиппо возэн улмаш. Скарлатин тӱньа мучко чот шарлэн. Утларакшэ кокла шоган климатыштэ (кэнгэж-тэлэ лийман вэрлаштэ) шарлэн шогэн. Ирдвэлнэ, Альаска, Канада, Грэнландий, Сибирь да моло йӱштӧ вэрлаштэ тудо шуэн лийэда.

Скарлатин дэнэ шукыжо 20 ийыш шумо дэч ончыч чэрланат, пэлыжэ утла 2-8 ийаш годым чэрлэ лийэш. Икийаш альэ пэлийаш йоча-влак скарлатин дэнэ шуэн чэрланат. Ик ийаш гыч 6 ийаш шумэшкэ утларакшэ пӧрйэн-влак чэрланат. Куд ий дэч вара чэрланымаш утларакшэ ӱдыр йоча влак коклаштэ шарла.

Скарлатин дэнэ чэрланымаш тэлым да шошым, тугак шыжэ вэлэш лийэш. Мэмнан вэлнэ скарлатин октьабрь-май тылзылаштэ шарла. Тидэ жапыштэ чэрланымаш пӧртыштӧ пынчык йуж лиймэ дэнэ да вэнтильацэ укэ дэнэ шарлэн кэртэш. Тугак йӧча-влакын пырльа модын коштмышт дэнат чэрлышэ шукэмэш. Иужгунам кугу ийготан-влакат чэрланэн кэртыт.

Скарлатин чэр шарлымэ годым колымашат лийэда. Утларакшэ икийаш-кумийаш йоча влак чытэн огыт кэрт, Йужгунам икийаш гыч 30 процэнт, кумийаш гыч 14 процэнт, 50 ийаш йоктэ 16 процэнт кола.

Скарлатин утларакшэ чэрлэ йэҥ пэлэн тӱкнымэ гыч, ӱзгар кучылтмо альэ пырльа модма гыч пижэш. Чэрлэ йоча иктаж модышым, вэс ӱзгарым куча гын, тужак чэрым кода. Вара таза йэҥ тунамак куча да, кидышкыжэ чэр пижэш. Лавран кидшым умшашкыжэ, нэрышкыжэ намийа, тужэчын чэр вӱрыш кайа.

Скарлатин чэр пижмым тунамак палаш ок лий. Чэр пижмэкэ палыдымэ жап 24 шагат гыч 6 кэчэ йоткэ лийэш. Кунамжэ 3 арньат шуйна. Тидэ жапыштэ кочмо шудымым, вуй корштымым, укшычмо шумым шижаш лийэш. Вара чэр тӱжвакэ лэктэш.

Скарлатин чэр кум жаплын пӧлалтэш. Тӱҥалтыш жап—ӱнча лэкмэ да могыр коваштэ пунчышнымо жап лийэш. Тӱҥалтыш жап 12 гыч 24 шагат йоктэ шуйна. Ты годым йоча таза гай койэш. Вара чэрлэ йоча кочмым чарна, вуйжо корштэш тӱҥалэш дэ могыржо ыра, 40-41 градусыш кӱза. Чызэ кочшо йоча-влак шортал тӱҥалыт. Логар корштэш тӱҥалэш, шӱргӧ чэвэрга нэр шулдыр ошэмэш, йоча йӧсланымэ раш койэш. Чэрлэ йочан шинчажэ йӱла, сангажэ шокшо лийэш. Йылмэ мучаш дэн йылмэ тӱр йошкаргэ. Укшынчыш, пушкэдыш толэш. Тидлэч вара кокымшо жап тӱҥалэш. Могыр мучко ӱнча тэмэш. Ончыч оҥышто, вара тупышто лэктэш да могыр мучко шарла. Кид дэнэ кучэн ончэт гын, могыр коваштэ бархат гай чучэш. Йылмысэ йошкаргэ шарла, 5-6 кэчэ гыч мӧр тӱсан лийэш. 7-8 кэчэ гыч ӱнч пыта. Кунамжэ 2-3 кэчэ гыч альэ ик мынырар шагат гычат пытэн шуэш. Тугак 12-14 кэчэ йоткэат шогэн кэртэш.

Тӧрланаш тӱҥалшэ жап ӱнча пытыма гыч палдырна. Могыр коваштэ тӧргалтэш-кушкэтла. Ты жап 40 кэчэ нарэ шуйна.

Скарлатин—пэш мучко чэр. Чэрланэн эртарышэ йоча-влак модаш, мойын тӱҥалыт. Курштальт, воштылыт, молат. А 2-3 арньа эртымэкэ уэш йӧсланаш возыт. Пылыш гыч шӱйшӧ лэктэш. Малымэ годым кэчкыжыт, шортыт, молат. Тидэ чэр дэч вара айдэмын уло капшэ, чыла ужашыжэ чэрланэн кэртэш. Садлан йочам скарлатин чэр дэч аралэн моштыман.

Эн ончычак, йоча чэрлана гын, тунамак врач дэк намийэч ончыктыман. Скарлатин чэран йэҥым 40 кэчэ дэч шагал огыллан больницышто кодыман. Чэрлэ йэҥын йылмал тувыр йолашыжэ ошо, йандар лийжэ. Моло вургэмжымат шокшо вӱд дэнэ когартэн мушкаш кӱлэш. Чийаш йӧрдымыжым йӱлалтыман. Иктажэ таза йэҥ чэрлэ пэлэн тӱкнылын гын, тудым 7-8 кэчылан посна пӧлэмыш кусарыман. Чэрлэ йоча дэнэ таза йочам ушаш ок лий. Тидым поснак шэкланыман. Чэрлэ йочам ик йэҥ гына ончыжо. Тудо йэҥжэ таза йэҥ коклаш ынжэ ушно.

Тидлэч посна скарлатин чэр ваштарэш ончылгочак прививкым ыштыктыман. Скарлатин дэнэ утларакшэ икийаш—лу ийаш йоча-влак чэрланат да утларак колат. Сэндэнэ тыгай ийготан-влаклан прививкым поснак ыштыман. Тыгэ мэ ончыкылык йэҥ-влакым чэр дэч да колыма гыч саклэн кэртына.

Врач НОВОСЬОЛОВ.



Иошкар Ола „Труженица" кид пашалан тунэмэ артэлыштэ тунэмшэ Таньа Козырьэва ордэноносэц Игнатьэв йолташын портрэтшым тӱрла. Фото Чуршуковын.

Мэмнан сэрыш почэш

Мыйын пэнгыдэ мутэм

20-шо фэвральыштэ лэкшэ „Иамдэ лий" газэтэш мыйын нэргэнэм „Дэткорлан тыгэ ыштэш огэш кэлшэ" вуймутан заметкэ пэчэтлалтын ыльэ. Чынак, мый осал пашам ыштылынам; шольо-шӱжар-влакымат игылтынам, кыркалэнам. Умбакыжэ мыйын мутэм тыгайэ: тылэч вара осал койышэм йӧршын кудалтэм.

Иванов Вэньа.

У Торйал район,
Кутӱр ПКШ, 7-шэ класс.

ВКП(б) Маробком рэспубликысэ парторганизацылан тошто большэвик

КОЧЭТОВ Пэтр Трофимовичын

йатыр жап чэрланэн киймыж дэч вара Йошкар-Олаштэ 1937 ий 13 мартыштэ 4 часат 05 минутышто колымыжо нэргэн чот ойгырэн увэртара.

ВКП(б) ОБКОМ.

ВЛКСМ Маробком дэн Ола комитэт ВЛКСМ члэн-влаклан да пўтынь МАССР-ысэ рвэзэ-влаклан тошто большэвик, коммунизм паша вэрч мучашдымын прэданнэ кучэдалшэ, 1905 ий гыч ВКП(б) члэн

КОЧЭТОВ Пэтр Трофимовичын

13 мартыштэ 4 часат 05 минут эрдэчэ колымыжо нэргэн чот ойгырэн увэртарат.

ВЛКСМ Обком дэн Ола Комитэт.

ПЭТР ТРОФИМОВИЧ КОЧЭТОВ

Йатыр жап чэрланэн киймэ дэч вара, 13 мартыштэ 4 часат 05 минутышто ВКП(б) Марий организацын ик тошто члэнжэ, Кочэтов Пэтр Трофимович колэн.

Кочэтов йолташ 1885 ийыштэ Марий рэспубликысэ Йурин сэлаш, нижгом ургышо изи кустарын йэшэшыжэ шочын. Кочэтов йолташ изиньэкак частнэ оза-влаклан пашам ышташ тўналын. Тудо пэрвой учэниклан, а вара пашазэ-кожэвниклан ышта. Нужналык, шужымаш да завод кучышо влакын ындырымашышт Кочэтов йолташым капиталист-влаклан да кугыжан опричникшэ-влаклан изиньэкак шыдэштарэн.

Ончыл пашазэ да туныктышо-влак дэнэ пырльа 20 ийаш рвэзэ Кочэтов йолташ Йурин сэлаштэ РСДРП подпольно кружокым организоватла. Кружокым организоватлымэ пэрвой кэчэ гычак Пэтр Трофимович кружокышто активнэ пашам ышта. Тудо ответственнэ пашам шуктэн [illegible] нэлэгальнэ литэратурым арала да шаркала. Йуринысэ пашазэ-влак коклаштэ да Йурин волостьысо крэсаньык-влак коклаштэ Йуринысэ восстаньым организоватлаш йамдылалтмэ пашам виктара. Погынымашым, митингым, дэмонстрацым организоватлымаштэ активнэ полша да тидэ погынымашлаштэ пашазэ дэн крэсаньык-влак ончылно выступатла.



Подпольно пашам ыштымыжлан да 1906 ий мартыштэ погынымашлаштэ выступатлымыжлан тудым арэстоватлат. Тудым чот оролэн кучат. Тидэ ийыштак шыжым арэстоватлымаш гыч утаралтэш да уэш подпольно пашам виййан ышташ тўналэш. Тудо Нижний дэнэ да Сормово дэнэ кылым куча, нэлэгальнэ литэратурым шаркала, кўлэш вэрыш шукта. Тудын кидыштэ шолып адрэс, пароль, шифр лийэш, тудо парткружок погынымашым, политучобым, массовкым организоватла.

1906 ий 1 октьабрыштэ Йурин сэласэ восстаньыштэ лиймыжлан угыч арэстоватлалтэш да тудым Васильсурск тўрмаш шындат. Вара Москосо судэбнэ палатын приговоржо почэш талук нарэ тўрмаштэ шинча. 1908 ийыштэ тўрма гыч лэкмэкыжэ рэакцэ чот талышнымылан лийын, Йурин сэласэ подпольно организацым шалатымылан лийын, Кочэтов йолташ импэралист сар тўналмэшкэ полицын надзоржо йўмалнэ коштэш. Ты жапыштэ Пэтр Трофимович посна йолташ-влак дэнэ кыл кучымашыжым кўрлын огыл. Тудо подпольно пашам ышта, политучобым эртара, Нижний гыч да Моско гыч литэратурым налын шога.

1905 ийыштэ кружокын пашаштыжэ партий практикэ дэн программэ нэргэн, эн шукыжо вооружонно восстаньэ нэргэн йодышым шындымэ годымак Кочэтов йолташ большэвик-влак могырыш шогалын. Рэвольуцым пызыралмэ да кризис жапыштэ мэмнан партийын нэлэ положэньыжэ дэч лўддэ тудо умбакыжат пашаштэ тидэ корным аралэн да илышыш пурташ пэнгыдын тыршэн. Тудо колымэшкыжэ послэдоватэльнэ большэвик лийын.

Октьабрь рэвольуцын пэрвой кэчыжэ гычак Кочэтов йолташ граждан сарыштэ Кэчывэл-Касвэл фронтышто лийэш. Вара Йошкар армийым кочкыш продукт дэнэ снабжатлымаштэ пашам ышта. Фронт гыч пörтылмэк, 1918-21 ийлаштэ тудо Васильсурскышто, Сэргачыштэ, Спасскыштэ да Нижэгород губэрнийын молo уйэздлаштыжэ Упродком вуйлатышылан пашам ыштэ. Рўдö Комитэтын мобилизоватлымыжэ почэш Астрахань губэрнийыштэ отвэтствэннэ пашам ышта.

1928 ийыштэ Кочэтов йолташ адакат Марий областьыш пörтылэш. Тудо йатыр отвэтствэннэ партийнэ пашам шуктэн шога: Марий Турэк ВКП(б) Кантком сэкрэтарь, Облзу вуйлатышым олмыштышэ, ОКК-РКИ партколлэгий сэкрэтарь да пытартыш ийыштэ МАО Испартыштэ пашам ыштэн.

Марий парторганизацэ шкэнжын тошто члэнжым да социализм пашалан прэданнэ улшо большэвикым—Кочэтов йолташым йомдарыш.

Пэтр Трофимович Лэнин дэн Сталин партийын пашажлан шкэ илышыжым пуэн. Тудо кугу шижмашан большэвик да сай таҥ ыльэ. Тудо партийын да пашазэ класcын тушманыштым шўм шэкшан ончэн.

Марий рэспубликысэ шэмэрвлак Кочэтов йолташым сайын шинчат. Тудо эрэак партий дэнэ, комсомол дэнэ, пионьэр-влак дэнэ да рэспубликысэ чыла шэмэр-влак коклаштэ лийын.

Пэтр Трофимович — пэнгыдэ большэвик да кугу шижмашан йолташ—мэмнан ушыштына ўмыр мучкылан кодэш.

Чэвэрын, шэргэ йолташ!

Сапайэв, Бусыгин, Эшкинин, Карачаров, Кньазэв, Андрэйэв, Троицкий, Быстрьаков, Суворов, Мочалов, Румянцэв, Макаров, Кочэтов, Фуфыгин, Ханин, Зотин, Аникин, Мокэйэв, Фокэйэв.



П. Т. Кочэтов йолташ—колоткаштэ. Фото Рыбаковын.

Нуно районыштат пэрвой вэрым налыныт

Мэмнан Куптўр пэлэ кыдалаш школышто (У Торйал район) шашкэ-шахмат дэнэ турнир ца йэчэ дэн коштмаштэ учашымаш эртаралтын ыльэ. Шашкэ турнирыштэ пэрвой вэрым Иванов Василий (14 гыч 11 очко), шахмат дэн Иванов Вэньа (3 гыч 2) нальыч, а йэчэ дэн Садовин Иыван пэрвой вэрым налын ыльэ, тудо 3 километрым 16 минутат 32 сэкундышто коштын. Нинэ пэрвой вэр налшэ-влакым районыш колтышт. 1 мартыштэ районысо турнирыштэ нуно адакат пэрвой вэрым налыныт. Нунын рэзультатышт тыгайэ: шашкэ дэн Иванов В. чылажэ 40 очком, шахмат дэн Иванов Вэньа 3 гыч 2 очком налыныт. Йэчэ дэнэ Садовин Иыван 3 километрым 16 минутат 30 сэкундышто коштын (пэрвой вэр).

Иванов В.

Сай книга

ГАЙДАР. Школ. Маргосиздат. 1937 ий. 234 стр. кўжгў, сўрэтлымэ, чийа коман. Акшэ 2 т. марлаш Марский да Йагодаров кусарэныт.

Кум ужашан повэсть. 1-шэ ужашыжэ „Школ“ лўман, тыштэ рэвольуцо дэч ончыч рэальнэ училищыштэ тунэмшэ влак илымаш нэргэн возалтын. „Вэсэла жап“ лўман 2-шо ужашыштэ фэвраль рэвольуцо да октьабрсэ пролэтар рэвольуцо жапысэ илышым ончыкталтэш. 3-шо ужаш „Фронт“ лўман; тыштэ граждан сарыштэ рвэзэ-влак кучэдалмым возымо.

Марлаш кусарымэ сай лэктын. Лудаш куштылго. Лудаш тўналат гын, книган мучашышкыжэ шумэш лудмым чарнымэт ок шу: ончай почаш ончай, сай почэш сай, кўлэш почэш кўлэш эпизод-влак лэктэдат. Книгаштэ возымаш дэнэ пырльа 33 ильустраций (сўрэт) уло. Нинэ сўрэт-влак возымашлан кэлыштарэн ыштымэ. Чумыр каласаш гын Гайдарын „Школ“ лўман книгажэ сай. Тидэ книгам тунэмшэ влаклан, пионьэр-влаклан лудын налашак, адак ача-ава-влакланат лудаш тэмлэна.

Тидэ книгам МарКОГИЗ-ын магазиныштыжэ налаш лийэш. Йошкар-Ола дэч тораштэ илышылан почто дэнэ колталтэш. Книгам тыгай адрэс дэнэ йодса: Йошкар-Ола, Совэт урэм, 55 №-ан пörт. МарКОГИЗ. Книга йодшын кумылжым шуктыдэ ок кодалт. Вашкэрак заказым колтыза!

Сидоров.

Врид. отв. рэдактора—
Н. А. СМИРНОВ.

Упол. Марлита № 40. Тираж 10602 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробком орган. Савыктышэ „Марий Коммун“